

Sygn. akt II PK 98/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)

SSN Beata Gudowska

w sprawie z powództwa J. I., I. M.

przeciwko Polskiemu Koncernowi Naftowemu ORLEN S.A. w P., Skarbowi Państwa
reprezentowanemu przez Ministra Skarbu Państwa

o odszkodowanie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 10 lutego 2010 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN S.A. w

P. od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w P.

z dnia 2 grudnia 2008 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 12 sierpnia 2008 r. Sąd Rejonowy w P. zasądził od pozwanych Polskiego Koncernu Naftowego „ORLEN” S.A. w P. i Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra Skarbu Państwa na rzecz powódki J. I. 35.815,93 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 11 października 2007 r. do dnia zapłaty tytułem odszkodowania oraz 1.817 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego z zastrzeżeniem, że spełnienie świadczenia przez jednego z pozwanych zwalnia z obowiązku świadczenia drugiego pozwanego oraz na rzecz powoda I. M. 35.815,93 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 21 listopada 2007 r. do dnia zapłaty tytułem odszkodowania oraz 1.817 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego z zastrzeżeniem, że spełnienie świadczenia przez jednego z pozwanych zwalnia z obowiązku świadczenia drugiego pozwanego. W pozostałym zakresie Sąd oddalił wniosek pełnomocnika powodów o zwrot kosztów zastępstwa procesowego. Ponadto nakazał pobrać od pozwanego PKN ORLEN na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w P. 3.582 zł tytułem opłaty sądowej. Wyrok Sądu Rejonowego oparty został na następujących ustaleniach faktycznych i ocenach prawnych.

M. M. zatrudniony był w okresie od 15 listopada 1965 r. do 31 grudnia 1981 r. w Zakładach Rafineryjnych i Petrochemicznych w P. stanowiących przedsiębiorstwo państwowe. Stosunek pracy został rozwiązany na mocy porozumienia stron w związku z przejściem pracownika na emeryturę. W wyniku komercjalizacji Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w P. powstała Petrochemia Płock S.A., której następcą prawnym jest pozwany PKN ORLEN. M. M. był uprawniony do nieodpłatnego nabycia akcji pozwanej spółki w ilości 4840 akcji. Spadek po M. M. zmarłym 18 kwietnia 1997 r. na podstawie ustawy nabyli córka J. z małżeństwa I. oraz synowie W. M. i I. M. po 1/3 części każde z nich.

Prawo do nieodpłatnego nabycia akcji uzyskali pracownicy określani w art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 118, poz. 561 ze zm.; dalej: ustawa o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych), którzy zgodnie z art.

38 ust. 1 tej ustawy złożyli w zawitym terminie pisemne oświadczenie o zamiarze nabycia akcji. Od 8 kwietnia 1997 r. do 8 lipca 1997 r. uprawnieni pracownicy PKN ORLEN mieli prawo składania oświadczenia o zamiarze nieodpłatnego nabycia akcji.

Na podstawie umowy zlecenia z 13 maja 1997 r. pomiędzy Skarbem Państwa reprezentowanym przez Ministra Skarbu Państwa a Petrochemią Płock S.A. Minister Skarbu Państwa przekazał spółce wykonanie czynności technicznych związanych z nieodpłatnym udostępnieniem akcji, takich jak m.in. wezwanie uprawnionych do składania oświadczeń o zamiarze nieodpłatnego nabycia akcji i przyjmowania od nich oświadczeń w tym przedmiocie, ustalenie listy uprawnionych pracowników, przyjmowanie i rozpatrywanie reklamacji w zakresie pominięcia na liście osoby uprawnionej, ustalenie ostatecznej listy osób uprawnionych.

Powódka J. I. działając w imieniu własnym oraz powoda Ireneusza M., w ciągu miesiąca od śmierci M. M. dowiadywała się w siedzibie pozwanego PKN ORLEN w P. na temat nabycia akcji przysługujących jej ojcu jako emerytowanemu pracownikowi przedsiębiorstwa państwowego. Pracownicy pozwanego PKN ORLEN udzielili powódce informacji, że z uwagi na śmierć pracownika przed złożeniem oświadczenia o nieodpłatnym nabyciu akcji powodowie nie uzyskali prawa do nieodpłatnego nabycia akcji. Informacji takich pracownicy pozwanej spółki udzielali powszechnie zgodnie ze stanowiskiem Ministerstwa Skarbu Państwa wyrażonym m.in. w treści pisma z 26 czerwca 1997 r. Stanowisko Ministra Skarbu Państwa potwierdzone zostało również pismem z 16 listopada 2001 r. Powodowie nie widzieli podstaw do kwestionowania rzetelności uzyskanych informacji i dlatego nie złożyli we wskazanych terminach oświadczenia o zamiarze skorzystania z prawa nabycia akcji przysługujących ich ojcu.

Na skutek informacji o procesach sądowych wytaczanych przeciwko PKN ORLEN w sprawach nieodpłatnego nabycia akcji, powódka J. I. 29 czerwca 2004 r. zwróciła się na piśmie do pozwanej spółki o przyznanie jej uprawnienia do nieodpłatnego nabycia akcji jako spadkobierczyni M. M.. Z podobnym pismem zwrócił się do obu pozwanych powód I. M. Powodowie otrzymali odpowiedzi, że z uwagi na niezłożenie przez M. M. oświadczenia o nabyciu akcji w terminie nie ma podstaw do uwzględnienia żądań powodów. Pismem z 10 października 2007 r.

powódka J. I. wezwała pozwaną spółkę do wypłacenia tytułem odszkodowania 35.486 zł. Powód I. M. pismem z 20 listopada 2007 r. zwrócił się do pozwanej spółki o przyznanie mu uprawnienia do nieodpłatnego nabycia akcji albo do wypłaty ich równowartości, tj. 37.429 zł. W pisemnych odpowiedziach na wezwania obu powodów PKN ORLEN odmówił zapłaty żądanych kwot. W dniu debiutu akcji na giełdzie papierów wartościowych, tj. 26 listopada 1999 r. ich średni kurs wyniósł 22,20 zł.

Podstawę rozstrzygnięcia Sądu I instancji było założenie, że spadkobiercom byłego pracownika komercjalizowanego przedsiębiorstwa państwowego przysługuje uprawnienie do nieodpłatnego nabycia akcji. W tym zakresie Sąd Rejonowy powołał się na uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2000 r. (III ZP 20/00, OSNP 2001, nr 16, poz. 504). Uznano, że spadkobiercom zmarłego pracownika uprawnionego do preferencyjnego nabycia akcji prywatyzowanego przedsiębiorstwa, który zmarł przed wejściem w życie ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, przysługuje prawo do nieodpłatnego nabycia akcji na zasadach przewidzianych w tej ustawie. Sąd Rejonowy podkreślił, że przedstawione stanowisko Sądu Najwyższego zostało następnie zaakceptowane przez ustawodawcę poprzez dodanie do art. 38 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych przepisu art. 38 ust. 1b obowiązującego od 15 stycznia 2003 r. Przepis stanowi, że prawo do nieodpłatnego nabycia akcji od chwili jego powstania podlega dziedziczeniu. Powodowie, z racji wejścia w ogół praw majątkowych zmarłego pracownika, byli uprawnieni do nieodpłatnego nabycia akcji spółki. Prawo to skutek niezachowania terminu z w art. 38 ust. 1 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw wygasło. Niezależnie od tego, z racji zawinionego działania pozwanych, powodom służy roszczenie o odszkodowanie. Nie ma żadnych przeszkód, aby po utracie prawa do nieodpłatnego nabycia akcji dochodzić odszkodowania na zasadach ogólnych. Podstawą jest w takim przypadku art. 471 k.c. w zw. z art. 300 k.p. wobec pozwanej spółki, zaś wobec Skarbu Państwa art. 471 k.c. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2004 r., I PK 291/03, OSNP 2004, nr 23, poz. 397, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2003 r., I PK 75/03, Monitor Prawniczy 2005, nr 1, s. 42). Legitymację bierną do występowania

w sprawie niniejszej mają PKN ORLEN, jak i Skarb Państwa. Odpowiedzialność ich jest w tym zakresie odpowiedzialnością niezupełną - *in solidum*.

Pozwana spółka pozbawiła powodów uprawnienia do realizowania prawa do nieodpłatnego nabycia akcji, kierując się interpretacją otrzymaną z Ministerstwa Skarbu Państwa. Była ona zobowiązana do przyjęcia oświadczenia powodów o zamiarze nieodpłatnego nabycia akcji. Obowiązek ten wynikał dla spółki z art. 38 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych w zw. z § 8 ust. 6 rozporządzenia Ministra Skarbu Państwa z dnia 3 kwietnia 1997 r. w sprawie szczególnych zasad podziału uprawnionych pracowników na grupy, ustalenia liczby akcji przypadających na każdą z tych grup oraz trybu nabywania akcji przez uprawnionych pracowników (Dz.U. Nr 33. poz. 200) oraz z § 2 pkt 2 umowy zlecenia z 13 maja 1997 r. Ministra Skarbu Państwa a PKN ORLEN i polegał na wykonaniu zobowiązania zgodnie z jego treścią, w sposób odpowiadający jego celowi społeczno-gospodarczemu oraz zasadom współżycia społecznego i zwyczajom. Przewidzianemu w art. 38 ust. 1 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych uprawnieniu pracownika do złożenia oświadczenia o zamiarze nieodpłatnego nabycia akcji odpowiada zobowiązanie pozwanej spółki do przyjęcia tego oświadczenia. Niewykonanie tego obowiązku stanowiło nienależyte wykonanie zobowiązania, które uzasadnia odpowiedzialność odszkodowawczą spółki na podstawie art. 471 k.c.

Przyczyną utraty przez powodów możliwości nabycia akcji była odmowa ich udostępnienia w wyniku błędnej interpretacji przepisów prawnych dokonanej przez Skarb Państwa. Na skutek tej interpretacji wola powodów uzyskania akcji nie została wyrażona w pisemnym oświadczeniu, a gdyby nawet powodowie nadali mu taką formę, nie zostałoby ono przyjęte przez spółkę sporządzającą listę uprawnionych. Skoro więc niedokonanie przez powodów koniecznej dla zachowania prawa czynności wynikało wyłącznie z postawy pozwanego, to zważywszy na ciążący na pozwanym ustawowy obowiązek zawarcia umowy, szkoda jest następstwem okoliczności, o których mowa w art. 471 k.c. Odpowiedzialność pozwanego Skarbu Państwa oparta na tym przepisie implikuje - zgodnie z art. 474 k.c. - jego odpowiedzialność także za osoby, z których pomocą

zobowiązanie wykonywał, lub którym jego wykonanie powierzył, a więc za pozwanego PKN ORLEN.

W dalszej części rozważań Sąd Rejonowy wskazał, że ustawa o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw przewidziała również określone obowiązki dla Ministra Skarbu Państwa reprezentującego Skarb Państwa. Z art. 38 ust. 4 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz z § 10 ust. 1 rozporządzenia z dnia 3 kwietnia 1997 r. wynika, że nieodpłatne zbycie akcji następuje w formie umowy, którą Minister Skarbu Państwa zawiera w imieniu Skarbu Państwa z uprawnionymi pracownikami. Na Skarb Państwa, jako na właściciela akcji, został nałożony ustawowy obowiązek zawarcia umowy nieodpłatnego zbycia akcji, w którego wykonaniu uczestniczy drugi podmiot, jakim jest spółka powstała w wyniku komercjalizacji przedsiębiorstwa państwowego. Powstały w ten sposób stosunek zobowiązaniowy o charakterze cywilnoprawnym, w którym po jednej stronie występuje uprawniony pracownik (były pracownik), po drugiej zaś - Skarb Państwa i spółka, wymagał więc realizacji w sposób określony w przepisach ustawy i rozporządzenia, a także zgodnie z art. 354 k.c. Natomiast jego zawinione niewykonanie uzasadniało roszczenie o zawarcie umowy albo o odszkodowanie - w razie wygaśnięcia prawa z powodu niezawinionego przez pracownika upływu terminu zawitego do złożenia oświadczenia o zamiarze nabycia akcji.

Wskutek prezentowanej przez Skarb Państwa błędnej interpretacji prawnej, zgodnie z którą spadkobiercy nie są osobami uprawnionymi do nabycia akcji po zmarłym pracowniku, nie została zawarta z powodami umowa zbycia akcji. Interpretacja ta była podstawą dla Petrochemii Płock S.A. do ustalenia kręgu osób uprawnionych do nabycia akcji. Oczywisty jest więc związek przyczynowy łączący fakt utraty uprawnienia do nabycia akcji z faktem prezentowanej przez Skarb Państwa wykładni prawa.

Oдноśnie rodzaju więzi prawnej zachodzącej pomiędzy pozwanymi i w związku z tym charakteru ich odpowiedzialności wobec powodów, Sąd Rejonowy zaakceptował pogląd Sądu Najwyższego z wyroku z dnia 22 stycznia 2004 r., I PK 291/03, OSNP 2004, nr 23, poz. 397, zgodnie z którym między tymi podmiotami zachodzi przypadek odpowiedzialności *in solidum*. W takim przypadku należy

stosować w drodze analogii przepisy o odpowiedzialności solidarnej i zasądzić całe świadczenie od każdego z dłużników. Spełnienie świadczenia przez jednego z nich zwalnia jednak z obowiązku świadczenia pozostałych.

W zakresie wysokości należnego powodom odszkodowania Sąd Rejonowy podzielił stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 13 kwietnia 2000 r., I PKN 563/99, OSNP 2001, nr 18, poz. 560, zgodnie z którym wysokość należnego pracownikowi odszkodowania z tytułu bezprawnego i zawinionego uniemożliwienia nabycia akcji na zasadach preferencyjnych powinna zostać określona według ceny tych akcji ustalonej dla osób fizycznych, oferowanej w pierwszym dniu sprzedaży (art. 363 § 2 *in fine* k.c.). Kwoty należnego powodom odszkodowania Sąd I instancji ustalił, mnożąc ilość należnych akcji, tj. $4840 : 3 = 1\,613,33$, przez ich wartość w pierwszym dniu sprzedaży, tj. 22,20 zł, otrzymując w ten sposób kwotę 35.815,93 zł.

Jako podstawę zasądzenia odsetek za opóźnienie Sąd Rejonowy wskazał przepis art. 481 § 1 i 2 k.c. W tym zakresie Sąd ustalił, że pozwany był uprzednio wzywany do zapłaty należnego odszkodowania, zaś termin, jaki został mu ostatecznie wyznaczony upłynął w przypadku Jolanty I. 10 października 2007 r., a w przypadku I. M. 20 listopada 2007 r. Zasądzono więc na rzecz J. I. ustawowe odsetki liczone od 35.815,93 zł od 11 października 2007 r. do dnia zapłaty, natomiast na rzecz I. M. od 21 listopada 2007 r. do dnia zapłaty.

Apelacje od powyższego wyroku wnieśli obaj pozwani. Pozwany PKN ORLEN zaskarżył wyrok w całości, wnosząc o jego zmianę poprzez oddalenie powództwa w stosunku do pozwanego PKN ORLEN oraz o zasądzenie solidarnie od powodów na rzecz pozwanego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W treści apelacji pozwana spółka zawarła zarzuty naruszenia prawa materialnego, a mianowicie art. 38 ust. 1, art. 31a oraz art. 35 ust. 6 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, § 8 ust. 6 oraz § 3 rozporządzenia Ministra Skarbu Państwa z dnia 3 kwietnia 1997 r. Nadto PKN ORLEN zarzucił naruszenie przepisów art. 471 k.c. w zw. z art. 300 k.p.

Pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Skarbu Państwa zaskarżył wyrok Sądu Rejonowego w całości, wnosząc o jego zmianę i oddalenie

powództwa wobec Skarbu Państwa oraz o zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego kosztów procesu według norm przepisanych. Ewentualnie skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania, przy uwzględnieniu kosztów postępowania odwoławczego. Zarzucono naruszenie przepisów prawa materialnego, a w szczególności art. 471 k.c., art. 38 ust. 1 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych; naruszenie § 8 ust. 6 rozporządzenia Ministra Skarbu Państwa z dnia 3 kwietnia 1997 r. a także naruszenie art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 72 § 1 k.p.c. poprzez zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego na rzecz każdego z powodów, współuczestników materialnych reprezentowanych przez tego samego pełnomocnika. Nadto skarżący zarzucił naruszenie przepisów postępowania, w szczególności art. 233 § 1 k.p.c.

Wyrokiem z dnia 2 grudnia 2008 r. Sąd Okręgowy w P. oddalił apelację i zasądził od pozwanych PKN ORLEN i Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra Skarbu Państwa na rzecz J. I. i I. M. kwoty po 900 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za II instancję z zastrzeżeniem, że spełnienie świadczenia przez jednego z pozwanych zwalnia z obowiązku świadczenia drugiego pozwanego.

Zarzut naruszenia art. 233 §1 k.p.c. uznano za bezprzedmiotowy. Pozwany Skarb Państwa w apelacji w żaden sposób nie uzasadnił postawionego zarzutu naruszenia przepisów postępowania, nie wskazując jakie ustalenia Sądu Rejonowego poczynione zostały sprzecznie z zebrany materiał dowodowy. Poza tym, ustalony stan faktyczny był pomiędzy stronami bezsporny.

Sąd Rejonowy trafnie uznał, że w procesie komercjalizacji przedsiębiorstwa państwowego na każdym z pozwanych ciążyły jego własne obowiązki wobec osób uprawnionych do nabycia akcji. Wynikały one z treści art. 38 ust. 1 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz z § 8 ust. 6 rozporządzenia Ministra Skarbu Państwa z dnia 3 kwietnia 1997 r. Z przepisów tego rozporządzenia wynika, że w procesie nieodpłatnego udostępniania akcji obowiązki i czynności z tym związane podzielone zostały pomiędzy Ministra Skarbu Państwa (jako reprezentanta Skarbu Państwa) oraz spółkę powstałą w

wyniku komercjalizacji. Zgodnie z § 10 ust. 1 rozporządzenia, Minister Skarbu Państwa zawiera w imieniu Skarbu Państwa umowę nieodpłatnego zbycia akcji z uprawnionymi pracownikami oraz na podstawie § 3 ust. 1 wzywa uprawnionych pracowników do składania oświadczeń o zamiarze nabycia akcji. W niniejszej sprawie obowiązek Skarbu Państwa określony w § 3 ust. 1 rozporządzenia, na mocy zawartej umowy zlecenia z 13 maja 1997 r. przejął w omawianym przypadku PKN ORLEN. Pozwana spółka była więc zobowiązana do przyjęcia oświadczenia powodów o zamiarze nieodpłatnego nabycia akcji przysługujących im jako spadkobiercom zmarłego pracownika. Obowiązek tego rodzaju wynikał dla pozwanej spółki wprost z § 8 ust. 6 rozporządzenia oraz z § 2 ust. 2 umowy zlecenia z 13 maja 1997 r. i polegał na wykonaniu zobowiązania zgodnie z jego treścią, w sposób odpowiadający jego celowi społeczno-gospodarczemu oraz zasadom współżycia społecznego i ustalonym zwyczajom. Przewidzianemu w art. 38 ust. 1 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych uprawnieniu pracownika do złożenia oświadczenia o zamiarze nieodpłatnego nabycia akcji odpowiada zaś zobowiązanie pozwanej spółki do przyjęcia tego oświadczenia. W związku z tym powinnością PKN ORLEN było indywidualne rozpatrzenie wniosku powodów i umożliwienie im złożenia oświadczenia o zamiarze nabycia akcji. Nie można się więc zgodzić z głównym zarzutem apelacji PKN ORLEN, że pozwana spółka w procesie udostępniania akcji wykonywała tylko czynności techniczne i nie miała wpływu na proces decyzyjny. Powyższy pogląd znalazł również odzwierciedlenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego (wyrok z 22 stycznia 2004 r., I PK 291/03, OSNP 2004, nr 23, poz. 397).

Realizację prawa do nieodpłatnego nabycia akcji umożliwiało osobom uprawnionym wezwanie ich do złożenia stosownych oświadczeń w tym przedmiocie. Obowiązek ten należał wprawdzie do Skarbu Państwa, jednak sporządzenie list osób uprawnionych pracowników należało do pozwanej spółki. Również do spółki należało wywieszenie tych list w jej siedzibie oraz we wszystkich oddziałach i zakładach (§ 6 ust. 1 rozporządzenia), a ponadto rozpatrywanie reklamacji dotyczących pominięcia osób uprawnionych na liście lub sprostowania danych dotyczących okresu zatrudnienia w komercjalizowanym przedsiębiorstwie państwowym (§ 7 ust. 1 rozporządzenia). Rozpatrzenie

reklamacji wyczerpywało przy tym tok postępowania reklamacyjnego (§ 7 ust. 2 rozporządzenia). Ostateczną listę uprawnionych pracowników także sporządzała spółka. Przedmiotowa lista powinna zawierać imiona i nazwiska uprawnionych pracowników, łączny okres zatrudnienia każdego z nich w komercjalizowanym przedsiębiorstwie państwowym do dnia jego komercjalizacji i w spółce powstałej w wyniku tej komercjalizacji, określenie grupy, do której poszczególne pracownik został zaliczony i przypadających na nią akcji, liczbę pracowników zaliczonych do grupy oraz liczbę akcji przypadających na danego pracownika (§ 9 ust. 1 rozporządzenia). Ponadto ostateczna lista powinna informować o łącznej liczbie uprawnionych pracowników oraz o łącznej liczbie nieodpłatnie udostępnianych akcji (§ 9 ust. 2 rozporządzenia).

Ze względu na powyższe uznano, że powstała w wyniku komercjalizacji przedsiębiorstwa państwowego spółka ma w procesie udostępniania akcji „własne” obowiązki wobec uprawnionych pracowników. Pomimo że to na Skarb Państwa jako na właściciela akcji został nałożony ustawowy obowiązek zawarcia umowy nieodpłatnego zbycia akcji, jednak w wykonaniu tego obowiązku uczestniczy drugi podmiot, jakim jest spółka powstała w wyniku komercjalizacji przedsiębiorstwa państwowego. Niezależnie od faktu zlecenia pozwanej spółce przez Ministra Skarbu Państwa wykonywania określonych czynności wobec osób uprawnionych, posiadała ona własne ustawowo określone obowiązki. Mimo iż omawiane czynności miały „techniczny” charakter, nie były one pozbawione doniosłości prawnej, skoro wobec osób uprawnionych skutkować mogły utratą prawa do nieodpłatnego nabycia akcji. Tym samym, pozwana spółka nie może uwolnić się od odpowiedzialności tylko z tej przyczyny, że była jedynie wykonawcą zobowiązania Ministra Skarbu Państwa.

Za trafne uznano stanowisko Sądu I instancji, że wskazane wyżej przepisy ustawy i rozporządzenia stworzyły stosunek zobowiązaniowy o charakterze cywilnoprawnym, w którym po jednej stronie występuje uprawniony pracownik (były pracownik), po drugiej zaś Skarb Państwa i pozwana spółka, co w przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania uzasadnia zastosowanie przepisu art. 471 k.c. (wyrok SN z 21 października 2003 r., I PK 574/02 OSNP 2004, nr 19, poz. 338, wyrok SN z 22 stycznia 2004 r., I PK 291/03, OSNP 2004,

nr 23, poz. 397, postanowienie NSA z 18 lutego 1998, III SA 1783/97, ONSA 1998, nr 4, poz. 146).

Odszkodowanie przysługujące powodom stanowi rekompensatę za utratę akcji o określonej wartości. Niezasadny jest zarzut naruszenia art. 474 k.c. Przepis ten przewiduje odpowiedzialność dłużnika za działania i zaniechania osób, z których pomocą wykonuje zobowiązanie lub którym wykonanie takiego zobowiązania powierza. Źródłem obowiązków pozwanej spółki w zakresie ustalania osób uprawnionych do nabycia akcji były przede wszystkim przepisy rozporządzenia Ministra Skarbu Państwa z dnia 3 kwietnia 1997 r. Umowa zlecenia z 13 maja 1997 r. między spółką a reprezentantem Skarbu Państwa obowiązki te precyzowała. Pozwana spółka uprawniona była również do dokonania własnej - odmiennej od przedstawionej przez Ministra Skarbu Państwa - interpretacji przepisów prawa. Powodowie na skutek błędnej interpretacji przepisów dokonanej wprowadzie przez Ministra Skarbu Państwa, bezkrytycznie zaakceptowanej i stosowanej w praktyce także przez pozwaną spółkę, zostali pozbawieni przysługującego im uprawnienia do nieodpłatnego nabycia akcji spółki. Dlatego nie można przyjąć, aby za działania pozwanego PKN ORLEN odpowiedzialność ponosić miał wyłącznie Skarb Państwa - Minister Skarbu Państwa. To na pozwanej spółce, a nie na Skarbie Państwa ciążyło zobowiązanie do sporządzenia listy uprawnionych pracowników na podstawie złożonych oświadczeń i w tym zakresie działała ona we własnym imieniu, wykonując przewidziane przepisami prawa obowiązki. Tym samym, charakter łączącego oba podmioty stosunku prawnego nie uzasadniał uwolnienia pozwanej spółki od odpowiedzialności na zasadzie art. 474 k.c.

Sad I instancji trafnie ocenił charakter odpowiedzialności pozwanych wobec powodów poprzez przyjęcie, że jest to tzw. odpowiedzialność *in solidum* na podstawie art. 471 k.c. Z każdym z pozwanych łączył powodów odrębny stosunek prawny i od każdego z nich będą oni mogli dochodzić zapłaty odszkodowania, przy czym spełnienie świadczenia przez jednego z pozwanych zwolni z obowiązku świadczenia drugiego pozwanego.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego złożył PKN ORLEN. Wyrok zaskarżono w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego: 1) art. 38 ust. 1, art. 31a oraz art. 35 ust. 6 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, § 8 ust. 6 oraz § 3 rozporządzenia Ministra Skarbu Państwa z dnia 3 kwietnia 1997 r. poprzez przyjęcie, że uprawnieniu pracownika do złożenia oświadczenia o zamiarze nieodpłatnego nabycia akcji odpowiadało zobowiązanie pozwanej spółki do przyjęcia tego oświadczenia, zatem powinnością Spółki było indywidualne rozpatrzenie wniosku powodów i umożliwienie im złożenia oświadczenia o zamiarze nabycia akcji oraz uznanie, że działanie to stanowiło nienależyte wykonanie zobowiązania, które uzasadniało odpowiedzialność odszkodowawczą pozwanej spółki, mimo że pozwanych łączyła umowa zlecenia a PKN ORLEN rozpatrywał wniosek powodów według wytycznych zleceńodawcy i nie miał samodzielnych uprawnień decyzyjnych co do przyjęcia bądź odmowy przyjęcia oświadczenia o zamiarze nabycia akcji; 2) art. 471 k.c. w zw. z art. 300 k.p. polegające na ich błędnej wykładni oraz niewłaściwym zastosowaniu, tj. przyjęciu, że PKN ORLEN zobowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej powodom, ponieważ ponosi odpowiedzialność za odmowę przyjęcia ich oświadczeń o zamiarze nabycia akcji, a tym samym za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania wobec powodów oraz że uprawnienie do nieodpłatnego nabycia akcji przez powodów wynika ze stosunku pracy; 3) art. 474 k.c. poprzez jego błędną wykładnię oraz brak zastosowania przy ocenie odpowiedzialności PKN ORLEN wobec powodów. Skarżący wnosił o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na: 1) istnienie potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, przejawiającej się w konieczności rozstrzygnięcia, czy przepisy art. 38 ust. 1, art. 31a i art. 35 ust. 6 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz § 8 ust. 6 i § 3 rozporządzenia wykonawczego kreują zobowiązanie pozwanej spółki do indywidualnego rozpatrzenia wniosku pracownika i umożliwienia mu złożenia oświadczenia o zamiarze nabycia akcji oraz czy wymienione przepisy stwarzają dla spółki samodzielne uprawnienia decyzyjne w zakresie przyjęcia bądź odmowy przyjęcia takiego oświadczenia pracownika; 2) istnienie potrzeby wykładni

przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów przejawiającej się w konieczności rozstrzygnięcia, czy spółka powstała w wyniku komercjalizacji ponosi odpowiedzialność na podstawie art. 471 k.c. za odmowę przyjęcia oświadczenia pracownika o zamiarze nabycia akcji, a tym samym za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania wobec pracownika; 3) istnienie potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, przejawiającej się w konieczności rozstrzygnięcia, czy uprawnienie pracownika do nieodpłatnego nabycia akcji spółki powstałej w wyniku komercjalizacji wynika ze stosunku pracy; 4) istnienie potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów przejawiającej się w konieczności rozstrzygnięcia, czy spółka, powstała w wyniku komercjalizacji, występując w pozycji wykonawcy określonej w art. 474 k.c., ponosi wobec swych pracowników odpowiedzialność za nienależyte wykonanie zobowiązań zleconych jej umową ze Skarbem Państwa.

Wniesiono o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w części oddalającej apelację pozwanego PKN ORLEN od wyroku Sądu Rejonowego. W tym zakresie wniesiono o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Okręgowy. Wnoszono także o uchylenie wyroku Sądu Rejonowego w części zasądzającej na rzecz każdego z powodów od pozwanego PKN ORLEN po 35.815,93 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 11 października 2007 r. do dnia zapłaty tytułem odszkodowania oraz po 1.817 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, a także nakazującej pobrać od pozwanego 3.582 zł tytułem opłaty sądowej.

W razie uznania przez Sąd Najwyższy, że przytoczone powyżej podstawy naruszenia prawa materialnego są oczywiście uzasadnione wniesiono o: 1) uchylenie i zmianę wyroku Sądu Okręgowego w części oddalającej apelację pozwanego PKN ORLEN od wyroku Sądu Rejonowego poprzez oddalenie w całości powództwa w stosunku do PKN ORLEN; 2) zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego PKN ORLEN zwrotu kosztów postępowania wraz z kosztami zastępstwa procesowego za wszystkie instancje według norm przepisanych.

W skardze podkreślono, że Sądy obu instancji błędnie przyjęły, że art. 31a, 38 ust. 1, art. 35 ust. 6 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, § 8 ust. 6 oraz § 3 rozporządzenia wykonawczego tworzą stosunek zobowiązaniowy pomiędzy powodami a pozwaną spółką. Pozwana spółka nie miała prawnej możliwości, aby pozbawiać kogokolwiek (w tym powodów) uprawnienia do realizowania prawa do złożenia oświadczeń o nabyciu akcji, ponieważ wykonywała wyłącznie czynności techniczne (pozbawione elementu decyzyjności) zlecone przez Skarb Państwa zgodnie z jego instrukcjami. Nie miała więc żadnego wpływu na proces ich wykonywania, który był z góry ustalony, a podpisanie umowy zlecenia nie skutkowało powstaniem po stronie Petrochemii Płock S.A. uprawnień decyzyjnych.

Podobnie było w kwestii dokonywania oceny uprawnienia spadkobierców do dochodzenia prawa do nieodpłatnego nabycia akcji po zmarłym pracowniku. Pozwana spółka wyłącznie przekazywała powodom stanowisko wyrażone przez Biuro ds. Udostępniania Akcji Ministerstwa Skarbu Państwa, które było następujące: 1) spadkobiercom zmarłych pracowników nie przysługuje prawo do nieodpłatnego nabycia akcji prywatyzowanego przedsiębiorstwa (prezentowane do daty opublikowania uchwały Sądu Najwyższego (7) z dnia 15 listopada 2000 r.; 2) spadkobiercy osób uprawnionych mogą dochodzić swych roszczeń jedynie na podstawie prawomocnego postanowienia sądu. Nie było to stanowisko pozwanej spółki, a Ministerstwa Skarbu Państwa, natomiast spółka była jedynie „przekaznikiem” tegoż stanowiska, co kompletnie eliminuje ją jako podmiot odpowiedzialny za ewentualne wprowadzenie w błąd powodów i wyrządzenie im szkody, ponieważ było ono następstwem okoliczności, za które Petrochemia Płock SA (obecnie PKN ORLEN) nie ponosi odpowiedzialności.

Wykładnia literalna art. 38 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz przepisów rozporządzenia wykonawczego nie prowadzi jednoznacznie do stwierdzenia, że przepisy te kreują obowiązek spółki powstałej w wyniku komercjalizacji do przyjęcia oświadczenia o zamiarze nabycia akcji. Wykładnia funkcjonalna nakazuje natomiast przypisać taki obowiązek Skarbowi Państwa jako właścicielowi akcji, a nie spółce, która nie posiadała żadnego tytułu prawnego do akcji. Ponadto art. 31 a ustawy o komercjalizacji i

prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych stwierdza jednoznacznie, że: „Akcje w imieniu Skarbu Państwa zbywa minister właściwy do spraw Skarbu Państwa”. Wskazano dalej, że część doktryny popiera taki pogląd.

Gdyby obowiązek przyjęcia oświadczenia o zamiarze nabycia akcji wynikał dla pozwanej spółki wprost z przepisów wymienionej ustawy i rozporządzenia wykonawczego, to zbędne byłoby zawieranie dodatkowej umowy zlecenia, na mocy której Skarb Państwa zlecił wykonanie części własnych obowiązków ustawowych PKN ORLEN. Owe obowiązki Petrochemia P. S.A. (następnie) PKN ORLEN wykonywały w sposób zgodny z zaleceniami Ministerstwa Skarbu Państwa w tej materii. Dlatego należy uznać, że jedynym odpowiedzialnym za naprawienie szkody wyrządzonej powodowi jest Skarb Państwa. Podkreślono, że w sprawie o analogicznym stanie faktycznym i prawnym wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 grudnia 2003 r., I PK 75/03, M.P.Pr. - wkł. 2004, nr 6, poz. 6, gdzie stwierdzono m.in. że „Czynności spółki polegające na sporządzeniu i wywieszeniu listy uprawnionych pracowników były więc tylko czynnościami technicznymi, pozbawionymi doniosłości prawnej” oraz że „Odpowiedzialność pozwanego Skarbu Państwa [...] implikuje - zgodnie z art. 474 k.c. - jego odpowiedzialność także za osoby, z których pomocą zobowiązanie wykonywał lub którym jego wykonanie powierzył w całości lub w części”.

Podkreślono, że art. 36 ust. 5 i art. 31 a ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych stanowią, że kompetencje Ministra Skarbu Państwa przewidziane w tych przepisach są formą sprawowania nadzoru właścicielskiego nad procesem nieodpłatnego udostępniania akcji i uzasadniają jego odpowiedzialność odszkodowawczą za nieprawidłowości w tym procesie. Podstawą odpowiedzialności Skarbu Państwa jest również naruszenie § 6 i 8 rozporządzenia z dnia 3 kwietnia 1997 r.

Powyższe uwagi odnoszą się również do uzasadnienia drugiej z podstaw kasacyjnych, tj. naruszenia art. 471 k.c. w zw. z art. 300 k.p.

Zagadnienie charakteru i podstaw odpowiedzialności spółki powstałej w wyniku komercjalizacji przedsiębiorstwa państwowego wywoływało poważne wątpliwości i było przedmiotem rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Z jednej strony prezentowany był pogląd, że odpowiedzialność takiej spółki opiera się

na podstawie art. 471 k.c. jako pracodawcy albo byłego pracodawcy (wyrok z 12 września 2000 r. I PKN 529/00, OSNP 2002, nr 7 poz. 163 oraz wyrok z dnia 22 stycznia 2004 r. I PK 291/03, OSNP 2004, nr 23, poz. 397). Z drugiej strony przedstawiono pogląd, że nałożone przez ustawę o komercjalizacji i prywatyzacji oraz rozporządzenie wykonawcze obowiązki Skarbu Państwa oraz spółki powstałej w wyniku komercjalizacji nie wchodzą do treści stosunku pracy i z tego względu podstawą ewentualnej odpowiedzialności wobec osoby uprawnionej, która utraciła uprawnienie do nieodpłatnego nabycia akcji, nie może być art. 471 i n. k.c. Podstawę ewentualnej odpowiedzialności byłego pracodawcy mógłby stanowić natomiast art. 415 k.c. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 1998 r., III ZP 24/98, OSNP1999, nr 17, poz. 545 oraz uchwała Sądu Najwyższego (7) z dnia 26 czerwca 2003 r. III PZP 22/02, OSNP 2003, nr 21, poz. 511). W skardze skarżący opowiada się za drugim z przedstawionych stanowisk.

Ponadto za stanowiskiem, iż roszczenie o wydanie akcji nie wynika ze stosunku pracy, przemawia pogląd Sądu Najwyższego przedstawiony w uzasadnieniu wyroku z dnia 15 listopada 2007 r., II PK 64/07, niepubl. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd Najwyższy stwierdził, że odpowiedzialność Skarbu Państwa opiera się na niewykonaniu zobowiązania wynikającego z ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji oraz rozporządzenia wykonawczego oraz jednocześnie stwierdza, że „dłużnikiem wierzytelności o wydanie akcji albo odszkodowania za ich utratę jest Skarb Państwa. Uprawnienie nie wynika ze stosunku pracy. Akcje nie stanowią wynagrodzenia za pracę lub dodatkowej formy rekompensaty za nią”.

Pozwana spółka wykonywała czynności w przedmiocie przyznawania akcji na podstawie umowy zlecenia zawartej ze Skarbem Państwa. Skarb Państwa odpowiada więc za działania lub zaniechania swego wykonawcy PKN ORLEN. Zawarcie umowy zlecenia i powstanie stosunku zobowiązaniowego pomiędzy pozwanymi Skarbem Państwa i PKN ORLEN nie rodzi jednocześnie stosunku obligacyjnego pomiędzy pozwaną spółką a powodami, a tym samym odpowiedzialności kontraktowej spółki wobec powodów na podstawie art. 471 k.c. Wykonawcy nie obciąża bowiem obowiązek odszkodowawczy wobec wierzyciela za szkody wyrządzone w związku z działaniem na rzecz dłużnika, chyba że czyn

wykonawcy stanowi czyn niedozwolony. W takim przypadku wierzycielowi względem osoby trzeciej przysługuje roszczenie *ex delicto*, a nie ze stosunku zobowiązaniowego istniejącego między wierzycielem a dłużnikiem. W ramach odpowiedzialności kontraktowej na centralnym miejscu znajduje się osoba dłużnika i jego dług wobec wierzyciela. Osoby, którymi się on posługuje pozostają w cieniu. Ewentualną odpowiedzialność PKN ORLEN wobec powodów można rozpatrywać jedynie na podstawie art. 415 i n. k.c. Roszczenie oparte na tej podstawie uległo jednak przedawnieniu na podstawie art. 422 k.c.

W sprawie występują więc istotne zagadnienia prawne, wskazane powyżej, dotyczące istnienia i charakteru odpowiedzialności prywatyzowanej spółki.

Ponadto istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości oraz rozbieżności sądów w ich orzecznictwie. Przykładem mogą być wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2007 r., II PK 64/07 niepubl., oraz z dnia 22 stycznia 2008 r., II PK 131/07 OSNP 2009, nr 5-6, poz. 63, przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Skarbu Państwa i PKN ORLEN. W sprawach tych Skarb Państwa wniósł skargi kasacyjne, które oddalono. W uzasadnieniach wyroków Sąd Najwyższy zajął odmienne stanowisko odnośnie odpowiedzialności PKN ORLEN niż prezentowane w niniejszej sprawie przez Sąd Okręgowy.

W uzasadnieniu wyroku z 22 stycznia 2008 r. stwierdzono, że: „W motywach wyroku z dnia 7 sierpnia 2002 r. I PKN 561/01, OSNP-wkł. 2003, nr 5 poz. 7, Sąd Najwyższy przyjął, że wynikający z ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji obowiązek zawarcia z uprawnioną osobą umowy nieodpłatnego zbycia akcji jest zdarzeniem cywilnoprawnym rodzącym stosunek zobowiązaniowy pomiędzy Skarbem Państwa i uprawnionym pracownikiem (byłym pracownikiem). Niewykonanie tego zobowiązania stwarza dla uprawnionego roszczenie o zawarcie umowy, a w przypadku wygaśnięcia tego prawa wskutek upływu terminu zawitego - roszczenie odszkodowawcze na podstawie art. 471 i n. k.c. Oznacza to, że Skarb Państwa odpowiada również za osoby, z których pomocą wykonuje swoje zobowiązanie lub którym wykonanie zobowiązania powierza w całości bądź w części (art. 474 k.c.), choćby dotyczącej tylko czynności nazwanych „technicznymi”, a ocenionych jako czynności faktyczne (nie zaś czynności prawne) mające jednak istotny wpływ na pracownicze prawo do akcji. Pogląd ten został zaakceptowany w

uchwale siedmiu sędziów z dnia 26 czerwca 2003 r. III PZP 22/02, OSNP 2003, nr 21, poz. 511, w której przyjęto również, że koncepcja stosunku zobowiązaniowego powstającego z mocy prawa pomiędzy pracownikiem (byłym pracownikiem) i Skarbem Państwa zobowiązanym do zawarcia umowy o nieodpłatne zbycie akcji nie znajduje zastosowania wobec osób spoza ustawowego kręgu uprawnionych podmiotów (...). Z dalszych wywodów skarżącego wynika, że reprezentuje on pogląd, iż skoro wywiązał się należycie (w jego ocenie) z obowiązku wezwania uprawnionych pracowników do składania oświadczeń o zamiarze nabycia akcji oraz obowiązku zawarcia umów z osobami, które oświadczenia takie złożyły to nie może ponosić odpowiedzialności na podstawie art. 471 k.c. za nienależyte wykonanie obowiązków spoczywających samodzielnie z mocy prawa na spółce, a do takich należały obowiązki wynikające z par. 6 ust. i par. 8 ust. 6 rozporządzenia wykonawczego, polegające na przyjęciu oświadczeń o zamiarze nieodpłatnego nabycia akcji oraz sporządzeniu list uprawnionych pracowników. Tymczasem w sprawie nie chodzi o to, że spółka oświadczeń powodów o zamiarze nabycia akcji nie przyjęła, lecz o to, że oświadczenia w tym przedmiocie w ogóle nie zostały przez nich złożone. Istotna jest zatem ocena przyczyn niezłożenia przez powodów stosownych oświadczeń, a w konsekwencji rozważenia czy Skarb Państwa należycie wykonał obowiązek wezwania powodów, jako uprawnionych osób do składania tych oświadczeń i w dalszej kolejności - zawarcia z nimi umów nieodpłatnego zbycia akcji. Nie budzi bowiem wątpliwości, że obowiązki te spoczywały na Skarbie Państwa jako właścicielu akcji spółki powstałej w wyniku komercjalizacji przedsiębiorstwa państwowego (par. 3 ust. 1 i par 10 ust. 1 rozporządzenia w zw. z art. 36 ust. 1 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji)".

Z kolei w uzasadnieniu wyroku z dnia 15 listopada 2007 r. w sprawie II PK 64/07, stwierdzono jednoznacznie, że: „(...) i w dalszym orzecznictwie odpowiedzialność kontraktową przyjmowano jako w pełni uprawnioną. Jej podstawa określona jest bezpośrednio w ustawie. Orzecznictwo akceptuje ją właśnie ze względu na zobowiązaniowy charakter obowiązków właściciela akcji (Skarbu Państwa), a także komercjalizowanej spółki, która w stosunku do właściciela akcji i jego obowiązków dotyczących ich wydania po ich przyjęciu do realizacji, pozostawała w nim w relacji określonej w art. 474 k.c. (...) Przyjęta przez

sądy ocena o braku należytej staranności dłużnika w wykonaniu zobowiązania miała w sprawie faktyczne uzasadnienie (art. 354 k.c.). Skarb Państwa jest szczególną osobą prawną stąd powódki mogły zakładać rzetelność, a przede wszystkim zgodność z prawem oświadczeń jego reprezentantów i osób prowadzących na zlecenie przygotowanie i rozdział akcji. Nieprawidłowe postępowanie pozwanego już na wstępnym etapie stanowiło nienależyte wykonanie zobowiązania. (...) Dłużnikiem wierzytelności o wydanie akcji albo odszkodowania za ich utratę jest Skarb Państwa. Uprawnienie nie wynika ze stosunku pracy. Akcje nie stanowią wynagrodzenia za pracę lub dodatkowej formy rekompensaty za nią. Wyrok TK z 27 marca 2007 r. SK 9/05, OTK-A 2007, nr 3, poz. 31”.

Również najnowsze orzecznictwo sądów popiera argumentację pozwanego. W szczególności należy wskazać pogląd Sądu Najwyższego z uchwały z dnia 15 października 2008 r., II PZP 10/08, Biul. SN 2008, nr 10, poz. 23, gdzie stwierdzono, że „Utrata przez uprawnionego prawa do nieodpłatnego nabycia akcji [...] wskutek naruszenia przez Skarb Państwa obowiązku wskazania uprawnionych pracowników powoduje na podstawie art. 471 k.c. w związku z art. 361 k.c. odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa z tytułu utraty dywidend wypłaconych do czasu naprawienia szkody wynikającej z niewydania akcji, jeżeli poszkodowany wykaże z odpowiednio wysokim prawdopodobieństwem, że byłby posiadaczem akcji w dniu dywidendy (art. 348 § 2 k.s.h.)”. Podkreślono w skardze, że we powołanej uchwale nie ma w ogóle mowy o odpowiedzialności komercjalizowanej spółki, natomiast Sąd Najwyższy przesądza o odpowiedzialności Skarbu Państwa oraz że prawo do dywidendy związane jest nieodłącznie z wydaniem akcji pracownikowi. Wnioskując w drodze analogii - w niniejszej sprawie jedynym odpowiedzialnym za zapłatę odszkodowania z tytułu odmowy przyznania akcji powodowi jest Skarb Państwa.

Zmienność orzecznictwa dotyczącego zagadnień prawnych wskazanych w skardze obrazuje również wyrok Sądu Okręgowego w P. z dnia 12 grudnia 2008 r., VI Pa .../08, w sprawie z powództwa J. N., E. G. i T. P. przeciwko PKN ORLEN oraz Skarbowi Państwa o analogicznym stanie faktycznym i prawnym jak w niniejszej sprawie. W wyroku tym, na skutek apelacji wniesionej przez PKN

ORLEN, sąd zmienił wyrok Sądu Rejonowego w P. i oddalił powództwo w stosunku do tego pozwanego, uznając, że jedynym odpowiedzialnym za wyrządzenie szkody powodowi jest Skarb Państwa. Sąd Okręgowy w P. przyjął, że PKN ORLEN wykonywał jedynie czynności techniczne przygotowujące prywatyzację, ale nie łączy go ze spadkobiercami zmarłego pracownika żaden odrębny stosunek zobowiązaniowy. Swoje stanowisko Sąd oparł na wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2008 r., II PK 198/07, OSP 2009, nr 11, poz. 115.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się nie mieć uzasadnionych podstaw.

Zasadniczym problemem było w niniejszej sprawie rozstrzygnięcie o odpowiedzialności Spółki za szkodę spowodowaną w związku z nabyciem prawa do nieodpłatnych akcji. Powodowie uzyskali od spółki informację, że nie są uprawnieni do praw do akcji, które należały się im jako spadkobiercom zmarłego pracownika.

Problem powyższy jest uregulowany w Rozporządzeniu Ministra Skarbu Państwa z dnia 3 kwietnia 1997 roku w sprawie szczegółowych zasad podziału uprawnionych pracowników na grupy, ustalania liczby akcji przez uprawnionych pracowników (Dz.U. Nr 33, poz. 200). Rozporządzenie to zostało wydane na podstawie art. 36 ust. 5 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (aktualnie j.t. Dz.U. z 2002 r., Nr 171, poz.1397, ze zm.). Przepis ten stanowił lakonicznie, że właściwy do spraw Skarbu Państwa Minister określi w drodze rozporządzenia szczegółowe zasady podziału uprawnionych pracowników na grupy i ustalenia liczby akcji przez uprawnionych pracowników. Na tej podstawie przepisy rozporządzenia zobowiązały spółkę do wydania zaświadczenia (§ 2) oraz przyjmowania oświadczeń od uprawnionych pracowników, sporządzania list i rozpatrywania reklamacji (§ 6,7 i 8).

Problem odpowiedzialności spółki za utratę prawa do akcji był już wielokrotnie rozstrzygany przez Sąd Najwyższy. Można stwierdzić, że na przestrzeni ponad 10 lat doszło do wykształcenia jednolitej linii orzeczniczej. W wielu orzeczeniach przyjęto, że spółka powstała w wyniku komercjalizacji przedsiębiorstwa państwowego ma w procesie udostępniania akcji własne

obowiązki wobec uprawnionych pracowników i niewykonanie lub nienależyte ich wykonanie może uzasadniać jej odpowiedzialność odszkodowawczą na podstawie art. 471 k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2004 r., I PK 291/03, OSNP 2004, nr 23, poz. 397). W wyroku tym przyjęto, że odpowiedzialność odszkodowawcza spółki jest odpowiedzialnością *in solidum* ze Skarbem Państwa. Stanowisko takie zostało podtrzymane w wielu późniejszych orzeczeniach Sądu Najwyższego (zob. np. wyrok z dnia 5 lutego 2009 r., II PK 115/08 czy z dnia 31 marca 2009 r., II PK 250/08). Należy również wspomnieć, że sąd Najwyższy dopuszcza również odpowiedzialność pracodawcy na podstawie art. 415 k.c.

Wątpliwości związane z problematyką odpowiedzialności spółki powstałej w wyniku komercjalizacji za utratę prawa do akcji rozstrzygnęła uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2009 roku, II PZP 4/09, jeszcze niepublikowana. Należy wyraźnie podkreślić, że sentencja powyższej uchwały odnosi się wprost do stanu faktycznego niniejszej sprawy. Stwierdzono w niej, że spółka powstała w wyniku komercjalizacji może ponosić odpowiedzialność za szkodę powstałą wskutek błędnego pouczenia spadkobierców uprawnionego pracownika o tym, że nie przysługuje im prawo do nieodpłatnego nabycia akcji. Uchwała ta potwierdza więc trafność dotychczasowej linii orzeczniczej Sądu Najwyższego i usuwa dotychczasowe wątpliwości.

Tak więc można stwierdzić, że wadliwe pouczenie stanowi zdarzenie pozostające w normalnym związku przyczynowym ze szkodą polegającą na utracie prawa do nieodpłatnego nabycia akcji przez spadkobierców zmarłego pracownika. Takie działanie spółki jest więc przyczyną powstania szkody. Natomiast podstawa tej odpowiedzialności jest uzależniona od okoliczności faktycznych, które doprowadziły do powstania szkody. Jest więc możliwy zbieg podstaw odpowiedzialności odszkodowawczej spółki (471 k.c. i 415 k.c.). Nie jest także wykluczona odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 474 k.c. w zakresie wynikającym z zawartej umowy ze spółką. Sąd Najwyższy dopuszcza taką możliwość (zob. wyroki z dnia 15 listopada 2007 r., II PK 64/07 czy z dnia 22 stycznia 2008 r., II PK 131/07). Sąd Najwyższy odwoływał się do tego przepisu w sprawach, w których stroną skarżącą był Skarb Państwa. Nie chodziło więc o

uzasadnienie braku odpowiedzialności spółki ale o wzmocnienie argumentacji dotyczącej podstaw odpowiedzialności Skarbu Państwa.

Na podstawie powyższego należy więc stwierdzić, że możliwe było przyjęcie (przez Sąd Okręgowy) art. 471 k.c. jako podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej *in solidum*. Możliwość taka wynika z trafnego założenia, iż mamy tu do czynienia z odrębnymi zobowiązaniami dwóch podmiotów (spółki i Skarbu Państwa). W tej sytuacji nie ma znaczenia to, że spółka nie jest dłużnikiem stosunku prawa do akcji. Roszczenie polega bowiem na zapłacie odszkodowania za utratę prawa do akcji. Świadczenie jest więc identyczne a jego spełnienie przez spółkę powoduje wygaśnięcie roszczenia wobec Skarbu Państwa. Ostatecznie należy przyjąć, że z mocy przepisów regulujących nieodpłatne nabycie akcji powstaje między uprawnionym pracownikiem (jego spadkobiercami) a Skarbem Państwa oraz prywatyzowana spółką stosunek prawny o charakterze zobowiązaniowym. Jego niewykonanie (nienależyte wykonanie) może więc prowadzić do odpowiedzialności odszkodowawczej na podstawie art. 471 k.c. (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2008 r., II PZP 10/08).

Z powyższych względów należało uznać, iż nie zostały naruszone wskazane w skardze kasacyjnej przepisy prawa materialnego a zaskarżony wyrok sądu Okręgowego odpowiada prawu.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku.

/tp/